

Karla IV. vůči jejich hornofalckým městům — v tom především největšímu z nich, Amberku. Jemu český král a římský císař roku 1355 konfirmoval všechny svobody a zároveň rozšířil jeho obchodní pravomoci. Roku 1362 pak zlistiňoval v záležitosti dodržování jeho celního osvobození.²

Ku prospěchu věci by také bylo, kdyby autor popsal městskou politiku předchozích a následných držitelů pojednávaných lokalit — lépe by tak vynikla specifika Karlova zacházení s těmito městy a městečky.

V závěru autor srovnává pozornost, kterou Karel věnoval hornofalckému prostoru a Slezsku či Horní Lužici. Jejich privilegování označuje jen jako malé pomoci nesouměřitelné s milostmi určenými slezským či hornolužickým městům (s. 103). Je to jistě pochopitelné, poněvadž šlo také o daleko větší a hospodářsky silnější sídla. Ale neplatí to o všech jako celku. Srovnání s některými menšími městy Šestiměstí by již dle mého soudu možné bylo.

Jak tedy hodnotit nejnávějši práci k městské politice Karla IV. v Horní Falcí? Dostalo se nám tu faktograficky dobře pojaté studie, která popisuje situaci v regionu ve třetí čtvrtině 14. století. Autor také vhodně propojuje dějiny jednotlivých lokalit a tendence Karlovy velké politiky, neztrácí tak ze zřetele ani hlavního hrdinu, ani subjekty jemu poddané. Vzhledem k tomu, že základem jeho analýzy byly především listiny, se domnívám, že jejich rozboru mělo být věnováno více prostoru. To by umožnilo jít do hloubky a detailněji tak rekonstruovat Karlovo chování vůči těmto městům (a městečkům), ale v neposlední řadě i jejich vztah k panovníkovi (stranou zde například zůstala otázka, jakou roli v emisi těchto listin hrál Karlův itinerář).

Tomáš Velička

Heinz-Dieter HEIMANN – Klaus NEITMANN – Uwe TRESP (edd.), *Die Nieder- und Oberlausitz – Konturen einer Integrationslandschaft. Band I: Mittelalter (Studien zur brandenburgischen und vergleichenden Landesgeschichte 11)*, Berlin, Lukas Verlag 2013, 408 s., ISBN 978-3-86732-160-0

OPEN ACCESS

Zaslouží-li si některý z regionů sepsání dějin z domácí i zahraniční perspektivy, pak jsou to v naší souvislosti především Horní a Dolní Lužice. Ani v jedné z oblastí nikdy nevládla domácí panovnická dynastie. Vždy byly podřízeny nějaké vnější moci. Označení těchto regionů jako „míče mezi sousedními monarchy“ je více než výstižné, ať už mezi ně počítáme české krále, polská (slezská) knížata, míšeňská či braniborská markrabata. Pojednávaný svazek je výstupem z první konference k lužickým dějinám, uspořádané ve spolupráci braniborského zemského archivu a postupimské univerzity. Další sborníky již pokrývají či v blízké budoucnosti pokryjí podobným způsobem raně novověké a moderní lužické dějiny.

Kromě úvodního příspěvku z pera editorů, v němž se dozvídáme o proměňujícím se náhledu na lužické dějiny v průběhu staletí a o dosavadních zpracováních,

² Johannes LASCHINGER (ed.), *Denkmäler des Amberger Stadtrechts I: 1034–1450*, München 1994, č. 41, 45.

obsahuje sborník sedmnáct studií, které byly rozděleny do tří věcných bloků. První se zabývá znaky christianizace Horní a Dolní Lužice, stejně jako klášterem v Dobrilugku; druhý je nazván „Politické utváření prostoru“ a poslední obsahuje příspěvky zaměřené ke genezi kulturní krajiny a kulturním vazbám. O něco více statí se věnuje dolnolužické problematice, řada z nich se soustředí na obě historické země, což bylo ostatně i záměrem editorů, jak napovídá název knihy.

V prvním tematickém bloku nás nejprve Caspar Ehlers (s. 39–56) zasvěcuje do otázek christianizace oblastí východně od Labe a jejich začleňování do církevních struktur říše od 9. do 12. století, k nimž však ve zvýšené míře docházelo až ve století dvanáctém. Projevovalo se především budováním církevní infrastruktury v podobě klášterů, mezi jejichž zakladateli figurují zvláště místní biskupové a velmoži, méně již samotní římsí králové. K článku je závěrem připojen soupis klášterů v magdeburské arcidiecézi, v biskupství Verden, Halberstadt a Kammin založených do počátku 13. století. Christianizaci lužického prostoru je věnována i kratší studie Stanisława Rosika (s. 57–62) a druhé fázi tohoto procesu potom příspěvek Winfrieda Töplera (s. 79–83). V období vrcholného středověku zůstáváme ještě při četbě stati Michaela Lindnera (s. 139–176), který podrobně rozebírá okolnosti vzniku dobriluzského kláštera na pozadí úzké kooperace mezi Magdeburkem, Plockem a Lužicemi. Výchozí pozici pro něj představuje sice známý, ale v kontextu počátků kláštera nevyužitý pramen relace o zázračném působení ostatků Jindřicha II. vzniknuvší po roce 1165. Díky němu je tak možno zpřesnit znalosti o počátcích Dobrilugku, kde je pro inkriminovanou dobu k dispozici jen málo pramenů. Dennis Majewski se ve své studii zabývá tímtež klášterem (s. 177–188), přibližuje ovšem osudy jeho majetkového zázemí (vrchol z toho pohledu přichází na přelomu 13. a 14. století, nicméně ještě v první polovině 15. století lze zaznamenat mírný nárůst). Poté vybírá tři případové studie týkající se osudů vybraných klášterních držav. Stručně se též věnuje donátorům. Do závěru středověku nás zavádí pojednání Enna Bünze (s. 63–78), který sleduje horno- a dolnolužické církevní dějiny v 15. století z kuriální perspektivy. Zasahování kurie do místních poměrů však v této době nabývá značně na významu. Výchozím bodem mu jsou záznamy papežských register. Díky rychle postupujícímu zpřístupňování této materie (*Repertorium Germanicum*)¹ je tak možno vytěžit tento pramen pro regionální dějiny (bio-

1 Jedná se o mnoho set svazků kuriálních register a komorních akt, zpřístupňovaných Německým historickým ústavem v Římě v edici *Repertorium Germanicum*. Vedle toho existují ještě další stovky svazků úřadu papežské penitenciárie, které jsou editovány v samostatné řadě *Repertorium Germanicum Poenitentiariae*. Zatímco první řada v současnosti pokrývá období 1378–1471 (posledním svazkem je *Repertorium Germanicum IX. Verzeichnis der in den päpstlichen Registern und Kameralakten vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches, seiner Diözesen und Territorien, Paul II. (1464–1471)*, bearb. von Hubert Höing — Heiko Leerhoff — Michael Reimann, Tübingen 2000), druhá řada je dovedena až do roku 1513 (*Repertorium Germanicum Poenitentiariae IX. Pius III. und Julius II. (1503–1513)*, bearb. von Ludwig Schmugge, Berlin — Boston 2014). Celkově se jedná o pramen, jak zdůrazňuje Enno Bünz, stále málo využívaný. Na okraj můžeme dodat, že to platí i pro české prostředí, byť zde je uplatnění samozřejmě limitováno rozsahem katolických částí Čech a Moravy.

grafie jednotlivých duchovních, ale také kontakty církevního a laického světa), neméně však i pro informační síť vedoucí z regionů do Říma. Předmětem záznamů jsou hlavně akty spojené s obsazováním obročí (a eventuálními spory), ale i udělováním odpustků. Diecézní správa pozdního středověku je objektem zájmu článku Gertraudy Ewy Schragge (s. 84–138), jež zkoumá (dolno)lužický archidiakonát včetně jeho počáteční neukotvenosti a překrývání se pravomocí s arcikněžským úřadem, až k prameny lépe podložené situaci 15. a počátku 16. století. Autorka podává 22 biografických skic lužických arcijáhnů (byli zároveň členy míšeňské katedrální kapituly). Z českého pohledu jsou zajímavé jejich interakce s královskými hejtmany během 15. století.

Druhý tematický blok otevírá příspěvek Marka Wejwody sledující paralelně dějiny Horní a Dolní Lužice ve středověku (s. 191–203). Zdůrazňuje jejich odlišný vývoj, který byl dán silným postavením měst v Horní Lužici, což přispívalo k integraci regionu; na rozdíl od Dolní Lužice, kde byla určujícím politickým elementem šlechta, která však měla spíše internacionální charakter, jenž přispíval k soudržnosti regionu méně. Závěrem se autor přimlouvá za to nemluvit o Lužicích, neboť tyto oblasti měly jen málo společného a rozdílný byl kupř. i vliv jejich představitelů na spoluurčování osudů obou zemí. Lenka Bobková (s. 204–219) analyzuje pronikání české moci do Horní a Dolní Lužice v letech panování Jana Lucemburského a Karla IV. a zároveň její upevňování pomocí různých nástrojů, kterými byl koncept Koruny české, dosazování králových důvěrníků do tamního správního aparátu a konečně prezentace panovnické moci na veřejných prostranstvích (tematizován je případ města Luckau, z něhož chtěl Karel nejspíš vytvořit správní centrum Dolní Lužice). Uwe Tresp se věnuje vztahu Karla IV. a lužické šlechty — navazuje při tom na své starší studie (s. 220–241). V rámci všeobecnějších úvah se autor neshoduje s názorem o Karlově špatném vztahu k české šlechtě. Ten byl podle něj omezen jen v určitých okamžicích na některé rody. Slabší pozice české šlechty na jeho dvoře již nutně vyplývala z toho, že to byl dvůr česko-říšský, kde jí v rámci dané hierarchie nepatřila přední místa. Tresp se dále zabývá horno- i dolnolužickými šlechtickými rody a jejich vztahem ke Karlovi. Z přehledu je patrné, že výrazněji protěžoval rody, které byly ukotveny ve více zemích, ba dokonce tyto mezizemské přesahy aktivně podporoval (Koldicové, Ilburkové, Biberštejnové).² Žádný příslušník z Lužic pocházejících šlechtických rodů není doložen v dvorském úřadě (s výjimkou Jana II. z Chotěbuze), ale přesto je prokazatelné, že jim Karel věnoval svou pozornost, byť asi nebyla tak významná jako u některých hornofalckých rodů. Příspěvek Luďka Březiny (s. 242–269) podává prosopografickou studii o zemských fojtech v Dolní Lužici za vlády Jagellonců v Čechách. Sleduje aktivitu fojtů na místě, stopy, jež zde zanechali, stejně jako sociální vazby, o které se tu opírali. To vše v době, kdy vzrůstal zájem o tuto oblast ze strany okolních vládců. Právě těmto otázkám se věnuje Michael Scholz (s. 270–290), který zkoumá problematiku pronikání cizích dynastických sil do tohoto prostoru během 15. století a to, do jaké míry tato skutečnost ovlivnila soudržnost regionu, integraci v rámci Korunních zemí a v neposlední řadě též prosazování českých mocenských zájmů.

2 Na tomto místě by bylo možné doplnit novější českou literaturu k těmto rodům, kterou autor neuvádí.

Poslední blok příspěvků začíná archeologicko-historickou studií Jense Henkera a Bettiny Jungklaus (s. 293–313), kteří se v ní zabývají vrcholně středověkou kolonizací v Dolní Lužici, jež byla prováděna z mnoha stran a jejími nositeli nebyli jen Němci a Vlámové, ale také slovanské obyvatelstvo. Sascha Bütow se ve svém pojednání zaměřuje na ekonomické aspekty (s. 314–326), které přispívaly k integraci regionu. K nim patřily i spojnice mezi hospodářskými centry — nejen suchozemské cesty, ale také vodní, které stojí v centru jeho pozornosti. Ukazuje, že k tomuto účelu nebyly využívány jen větší řeky jako Spréva a Nisa, ale i celá řada menších vodních toků, které tak v Dolní Lužici hrály významnou ekonomickou úlohu. Se studií Dirka Schumanna se přesouváme na pole dějin architektury (s. 327–358). Autor zde hledá doklady existence specifického dolnolužického architektonického slohu ve 13. století. Hlavním předmětem jeho zájmu je klášter v Dobrilugku a církevní stavby na jeho majetcích. Poslední dva články ve sborníku se věnují otázkám vytváření historické identity a vlastní interpretace dějin v období raného novověku a ve 20. století. Jan Zdichynec (s. 359–389) zkoumá tuto problematiku na příkladu humanistického a barokního dějepisectví města Lubáně (zejména rukopisných kronik, i se zohledněním pozdějších prací tištěných). Historické vědomí tu bylo utvářeno především hraniční polohou města, což nachází svůj odraz i v líčení jeho dějin, kde však není role českého krále výrazněji exponována. Andreas Köstler (s. 390–407) se zabývá interpretací lužických dějin na počátku 20. století na příkladu kláštera Dobrilugka.

Předkládaný svazek přináší řadu nových zjištění a vítaně doplňuje poznání lužických dějin z pohledu jak vnitřního, tak vnějšího. V mnohém tak navazuje i na konference *Korunní země v dějinách českého státu*, pořádané každé dva roky Ústavem českých dějin FF UK v Praze, a publikované sborníky, kde jsou tyto tendence taktéž přítomné, ba mnohdy prvořadé. Tematické rozdělení odpovídá zaměření příspěvků, které pochopitelně nemohou zcela pokrývat kompletní středověké dějiny regionu, nicméně přibližují nám v řadě případů problematiku, která byla doposud reflektována méně a přináší i některé nosné postřehy, které v budoucím bádání jistě povedou dále.

Tomáš Velička

OPEN ACCESS

Krzysztof FOKT – Łukasz TEKIELA – Waldemar BENA – Daniel KOREŠ, *Wademecum historii Górnych Łużyc, Lubań, Południowo-Zachodnie Forum Samorządu Terytorialnego „Pogranicze“*, [2010], 290 s., ISBN 978-83-925200-4-7;
 Winfried MÜLLER – Lars-Arne DANNENBERG – Edmund PECH – Swen STEINBERG, *Oberlausitz (Kultur-Landschaften Sachsens 4)*, Dresden – Leipzig, Edition Leipzig, Sonderausgabe für die Sächsische Landeszentrale für politische Bildung, 2011, 192 s.;
 Les Sorabes aujourd'hui (Revue des études Slaves 85, fasc. 2), Paris, Eur'orbem – Institut d'études slaves, 2014, 404 s., ISSN 0080-2557

V následujících řádcích bych rád upozornil na tři práce, které se z různé optiky dívají na dějiny Horní Lužice, respektive na problematiku Lužických Srbů. Zároveň dokládají, že zájem tato bývalá „vedlejší země“ České koruny vzbuzuje nejen ve státech, na jejichž území dnes leží — tj. v Polsku a Německu, ale také ve vzdálené Francii, a to ze-